

**Ávarp félagsmálaráðherra,
Árna Magnússonar, á ársfundi
Alþýðusambands Íslands, sem
haldinn er á Nordica hóteli fimmtudaginn,
23. október 2003, kl. 10.00.**

Góðir ársfundargestir.

Samskipti félagsmálaráðuneytisins og Alþýðusambandsins hafa eðli málsins samkvæmt verið mikil og nán frá stofnun ráðuneytisins, sem rakin er aftur til ársins 1946, enda þótt fyrr hafi verið talað um félagsmálaráðherra. Á það má minna að fyrrverandi forsetar Alþýðusambandsins hafa gegnt störfum félagsmálaráðherra, t.d. Hannibal Valdimarsson og Björn Jónsson. Alþýðusamband Íslands, sem er ein af öflugustu fjöldahreyfingum þessa lands, hefur sannarlega sett mark sitt á starf félagsmálaráðuneytisins og jafnframt löggjöf á sviði félags- og vinnumála.

Þetta er að mínu mati eðlilegt og í samræmi við viðtekin viðhorf í þjóðfélaginu um víðtækt samráð stjórnvalda við fjöldahreyfingar og einstaklinga við undirbúning löggjafar. Ég hef ekki í hyggju að gera á þessu breytingar í ráðherratið minni í félagsmálaráðuneytinu. Þvert á móti hyggst ég efla þetta samráð og þess sér þegar stað með reglulegum samráðsfundum með forystu helstu samtaka á vinnumarkaði.

Ég geri mér grein fyrir því að þótt samráð sé eflt fer ekki hjá því að upp kunnir að koma skoðanaágreiningur um einstök málefni. Af hlutverki stjórnámálanna annars vegar og fjöldahreyfinga eins og ASÍ hins vegar

geta leitt mismunandi áherslur, önnur forgangsröð og ólík viðhorf. Stjórnámálamenn þurfa í flestum tilvikum að taka tillit til fleiri sjónarmiða og fjölbreyttari hagsmuna. Þetta getur leitt til þess að menn eru ekki alltaf samstíga.

Það hefur ekki farið fram hjá neinum að Alþýðusambandið hefur ekki alls kostar verið ánægt með alla hluti sem tengjast félagsmálaráðuneytinu og ríkisstjórninni. Þar bera ef til vill hæst stórframkvæmdirnar við Kárahnjúka. Það er því ástæða til að fara nokkrum orðum um það málefni.

Fyrst vil ég minna á að það hefur ríkt um það viðtæk samstaða í íslensku þjóðfélagi að atvinnuleysi sé bölg sem verði að vinna gegn með öllum ráðum. Sá flokkur sem ég er fulltrúi fyrir á Alþingi og í ríkisstjórn hefur alltaf haft kjörorðið um fulla atvinnu á stefnuskrá sinni. Það að allar vinnufúsar hendur hafi starf krefst virkra aðgerða sem leiða til fjölgunar starfa. Á undanförunum árum hefur verið lögð mikil vinna í að finna nýjar leiðir til atvinnusköpunar. Sú vinna hefur borið áþreifyfanlegan árangur og lengst af hefur atvinnuástandið verið gott og raunar miklu betra en bjartsýnustu spár gerðu ráð fyrir. Í þessum efnum verður að horfa fram á veginn og hafa auga með nýjum sóknarfærum. Eitt af þeim voru ónýttir virkjunarkostir á Austurlandi. Landshluta sem hefur áratugum saman setið eftir í samanburði við önnur svæði einkum á Suðurlandi og Suð-Vesturhorni landsins.

Það er ástæða til að áréttta og minna á að eftir að samningar tókust um byggingu álvers við Reyðarfjörð gerðust hlutir mjög hratt. Virkjunarframkvæmdirnar voru boðnar út nánast um leið og þeir samningar voru í höfn. Verktakar höfðu og hafa haft samráð við

hlutaðeigandi stofnanir félagsmálaráðuneytisins til að tryggja sem snurðulausasta framkvæmd. Einkum við Vinnumálastofnun og Vinnueftirlit ríkisins. Sérfræðingar Vinnueftirlitsins voru kallaðir til ráðgjafar um aðbúnað og öryggi á væntanlegu vinnusvæði. Lögð var rík áhersla á að virkjunarframkvæmdir gætu hafist sem allra fyrst. Þar hafa menn verið í kapphlaupi við tímann. Það liggur í augum uppi að ljúka verður sumum verkþáttum áður en vetur gengur í garð. Af þessu leiðir að starfsmenn Vinnueftirlitsins hafa unnið undir miklu álagi síðustu misserin.

Eftir heimsókn mína á virkjunarsvæðið fyrir um það bil tveimur vikum hef ég sannfærst um það að þeir hafa unnið gott verk. Auðvitað má ýmislegt betur fara en miðað við kringumstæður finnst mér vel hafa tekist til um marga hluti - þó ekki alla. Framkvæmdaaðilar hafa fengið frest til að bæta úr þeim. Við erum komin á það stig að ætlast verður til þess að farið sé vafningalaust að gildandi lögum og reglum um aðbúnað starfsmanna og að vélar og tæki uppfylli öryggiskröfur. Með þeim hætti verði komið í veg fyrir slys svo að ég tali ekki um mannskaða.

Byrjunarörðugleikar ættu nú að heyra til sögunni til.

Annar þáttur þessa máls snýr að atvinnuleyfum og kaupum og kjörum starfsmanna sem vinna við Kárahnjúkavirkjun. Samtök launafólks, einkum Alþýðusambandið, hafa haft ýmislegt við þessa þætti að athuga. Ég fullyrði að félagsmálaráðuneytið og stofnanir þess hafa eftir því sem lög og reglur heimila verið reiðubúnað til að fara í saumana á þeim atriðum sem hafa heyrt til verksviðs þeirra. Ég nefni aðgerðir Vinnumálastofnunar og aðkomu forstjóra hennar að málinu. Ég minni á nefndir á vegum ráðuneytisins sem fjalla um framkvæmd á ákvæðum

EES samningsins um frjálsa för launafólks og samstarfsnefnd um atvinnuréttindi útlendinga sem er að fjalla um þessi mál sem og önnur sem snerta veitingu atvinnuleyfa.

Hitt er annað mál að sum atriði sem upp hafa komið eru snúin og torleyst. Ég vil í þessu sambandi sérstaklega nefna starfsemi svonefndra starfsmannaleiga. Þetta er fyrirbrigði sem hefur verið að ryðja sér til rúms á seinni árum. Hér er um að ræða fyrirtæki sem sérhæfa sig í því að senda starfsfólk á milli fyrirtækja eða landa til að vinna að tímabundnum og afmörkuðum verkefnum. Vandinn felst í því að á milli fyrirtækisins sem nýtir sér þjónustu slíkra útleigufyrirtækja og hins útleigða starfsliðs stofnast ekki hefðbundið ráðningarsamband á milli atvinnurekanda og launamanns. Í raun er það útleigufyrirtækið sem gegnir hlutverki atvinnurekandans. Í málum sem hafa komið upp hefur komið í ljós að útleigufyrirtækið er staðsett í öðru landi og fullyrt er að þar fari fram launagreiðslur sem ekki séu í samræmi við íslensk lög og kjarasamninga. Þetta hefur reynst erfitt að sannreyna.

Íslensk stjórnvöld hafa ekki verið ein á báti varðandi starfsemi útleigufyrirtækjanna. Það varð ég var við á norrænum ráðherrafundi sem ég sótti í síðasta mánuði. Þegar að er gáð er hér um að ræða víðtækt vandamál sem hefur verið að skjóta upp kollinum hér og þar í heiminum sem virðist hafa siglt í kjölfar alþjóðavæðingar efnahagsmála. Við þessu þarf því að bregðast í samstarfi við nágrannalönd okkar á Norðurlöndunum og á Evrópska efnahagssvæðinu.

Rétt er að minna á að þetta málefni hefur verið til umfjöllunar á vettvangi Evrópusambandsins í nærri tvo áratugi. Framkvæmdastjórn Evrópusambandsins hefur lagt fram tillögur að tilskipun um þetta efni en

þær hafa ekki náð fram að ganga. Framkvæmdastjórn ESB fól á sínum tíma Evrópusamtökum atvinnurekenda og Evrópusamtökum launafólks að ná samkomulagi um skipan þessara mála. Þessir aðilar áttu í samningaviðræðum sín á milli á tímabilinu frá júní 2000 til maí 2001. Samningaviðræðurnar reyndust árangurslausar. Framkvæmdastjórnin setti því fram tillögu að tilskipun í mars 2002. sem mætti gagnrýni.

Endurskoðuð tillaga var lögð fyrir ráðherranefnd sambandsins fyrir síðustu áramót. Þessi tillaga mætir andstöðu fyrst og fremst af hálfu ríkisstjórna Stóra-Bretlands, Þýskalands, Danmerkur og Írlands. Málið er því í uppnámi á vettvangi Evrópusambandsins. Framkvæmdastjórnin vinnur að því að finna lausn sem nægilega mörg ríki geta sætt sig við. Einmitt í dag er haldinn fundur í Brussel um þetta efni. Fulltrúum frá þeim aðildarríkjum EFTA sem eiga aðild að samningnum um Evrópskt efnahagssvæði hefur verið boðið að taka þátt í fundinum. Ég hef lagt fyrir fulltrúa Íslands á fundinum að afla upplýsinga um það hvernig þessum málum er fyrir komið í öðrum aðildarríkjum EES-samningsins. Ég hyggst fylgja málinu eftir bæði í norrænu ráðherranefndinni sem og á vettvangi EFTA.

Ég hef í ræðu minni minnst á EES-samninginn. Um áramótin eru liðin 10 ár frá því samningurinn gekk í gildi. Ekki verður um það deilt að hann hefur haft gífurlega víðtæk áhrif á íslenskt samfélag. Þetta gildir ekki síst á sviði félags- og vinnumála. Fjöldi laga og reglugerða hafa verið sett í því skyni að hrinda í framkvæmd tilskipunum Evrópusambandsins á þessu sviði. Nefna má lög um frjálsan atvinnu- og búseturétt launafólks innan Evrópska efnahagssvæðisins. Lög um réttarstöðu starfsmanna við aðilaskipti að fyrirtækjum. Víðtækar breytingar á lögum um aðbúnað, hollustuhætti og öryggi á vinnustöðum sem leiða af skuldbindingum

samkvæmt tilskipunum um skipulag vinnutíma og vinnuvernd barna og ungmenna. Kjarasamninga sem hrinda í framkvæmd tilskipunum um skyldu atvinnurekanda til að upplýsa um ráðningarkjör.

Evrópusambandið er í stöðugri þróun og hefur tekið miklum breytingum frá því samningurinn um Evrópskt efnahagssvæði var undirritaður. Eitt af því sem vekur sérstaka athygli er vaxandi hlutverk Evrópusamtaka atvinnurekenda og launafólks við þróun löggjafar á sviði félags- og vinnumála. Með Maastricht- og ekki síst Amsterdamsamkomulaginu var aðkoma samtakanna tryggð. Framkvæmdastjórn Evrópusambandsins ber að gefa Evrópusamtökum aðila vinnumarkaðarins tækifæri til að semja sín á milli um afmörkuð sviði félags- og vinnumála. Það er fyrst eftir að þeim hefur mistekist að ná samkomulagi að framkvæmdastjórninni er heimilt að leggja fyrir ráðherraráðið tillögur að Evrópusambandslögum. Nái heildarsamtökin samkomulagi geta þau snúið sér til framkvæmdastjórnarinnar og óskað eftir því að samningur þeirra verði að skuldbindandi gerð í Evrópusambandinu og raunar á Evrópska efnahagssvæðinu. Þetta hefur gerst nokkrum sinnum. Dæmi um þetta er samningurinn sem samtökin gerðu um foreldraorlof. Um þetta er ekkert nema gott að segja og er ef til vill sönnun fyrir auknum áhrifum Norðurlandanna í Evrópusambandinu. Þetta undirstrikar einnig mikilvægi þess að íslensk heildarsamtök á vinnumarkaði taki virkan þátt í Evrópusamstarfinu.

Það kemur hins vegar á óvart að þegar kemur að framkvæmd tilskipana ESB hér á landi sem hafa orðið til með kjarasamningum Evrópusamtaka aðila vinnumarkaðarins sem fulltrúar íslenskra heildarsamtaka hafa átt aðild að virðist ógjörningur fyrir aðila að koma sér saman um það hvað þeir sömdu um í Brussel. Dæmi um þetta eru tvær nýlegar tilskipanir.

Önnur um tímabundna ráðningarsamninga og hin um hlutastörf. Heildarsamtökin á íslenska vinnumarkaðnum hafa reynt án árangurs að hrinda í framkvæmd ákvæðum beggja þessara tilskipana með kjarasamningi. Niðurstaðan er því sú að það kemur í hlut félagsmálaráðuneytisins að stofna til fjölmargra samráðs- og samningafunda til að freista þess að finna út hvað um var samið og hvernig því verði til skila haldið í löggjöf. Ágreiningur aðila er á stundum svo djúpstæður að ráðuneytið hefur neyðst til að höggva á hnútinn og leggja til lausnir sem hvorugur hefur verið fyllilega sáttur við en getur vonandi búið við. Þetta er auðvitað ekki verklag sem er til eftirbreytni og verður að færa til betri vegar.

Góðir ársfundarfulltrúar.

Í félagsmálaráðuneytinu er unnið að fjölmörgu sem snertir félags- og vinnumál.

Síðar í dag sit ég ársfund Vinnueftirlits ríkisins. Í ávarpi mínu þar geri ég grein fyrir afstöðu minni til vinnuverndarmála. Tími minn hér leyfir ekki að ég fari nánar í þau mál en vísa til ræðunnar sem verður birt á heimasíðu félagsmálaráðuneytisins.

Ungt atvinnulaust fólk á aldrinum 16 – 24 ára er sérstakt áhyggjuefni. Það er staðreynd að einstaklingum í þessum hópi hefur fjölgað á atvinnuleysisskrá. Oftar en ekki er um að ræða ungt fólk sem hefur einhverra hluta vegna flosnað upp frá námi. Það þarf að fara í saumana á því hverjar séu ástæðurnar og reyna að bæta úr hnökrunum. Það er fátt jafn ömurlegt og fólk í blóma lífsins án atvinnu. Við í

félagsmálaráðuneytinu ætlum okkur að vinna að þessu máli í samvinnu við Vinnumálastofnun og menntamálaráðuneytið og ekki síst starfsmenntaráð félagsmálaráðuneytisins sem hefur haft áhrif til góðs varðandi stuðning við og framboð á hvers kyns tilboðum um endurmenntun í landinu.

Raunar hef ég hug á því að stjórnvöld setji sér stefnu í vinnumarkaðsmálum með hliðstæðum hætti og þekkist í nágrannalöndunum. Með slíkri stefnumótun verði sett ákveðin markmið t.d. um úrræði sem atvinnulausu fólki standi til boða að því er varðar endurmenntun og þjálfun, að dregið verði markvisst úr vinnuslysum og um eflingu starfsmenntunar einkum þeirra sem hafa stystu formlegu skólagönguna. Einnig verði hugað að stöðu þeirra sem eldri eru á vinnumarkaðinum o.s.frv..

Málefni Atvinnuleysisstryggingasjóðs eru mér einnig hugleikin. Ljóst er að atvinnuleysisbætur hafa þróast með öðrum hætti en til dæmis bætur almannatrygginga. Það þarf ekki að fara mörgum orðum um fjárhagslegar forsendur þeirra sem eingöngu reiða sig á atvinnuleysisbætur til lengri tíma. Við þekkjum öll hvað kostar að lifa á Íslandi í dag, bæði fyrir einstaklinga og ekki síst fjölskyldur. Ég hef fullan hug á að ná fram umbótum á atvinnuleysisstryggingakerfinu og mun því skoða kosti varðandi fyrirkomulag atvinnuleysisstrygginga og vinnumarkaðsaðgerða. Þar koma sérstaklega til athugunar þættir eins og stjórnsýsla og bótafjárhæðir. Markmiðið er að sjálfsögðu, að auka enn frekar skilvirkni og sveigjanleika þessara kerfa.

Ég er þess meðvitaður að breytingar verða illa gerðar á núverandi fyrirkomulagi nema um þær ríki samstaða og sátt. Ég legg því áherslu á að takast megi að finna grundvöll fyrir samstarfi stjórnvalda og samtaka aðila vinnumarkaðarins sem leiði til breytingar sem hljóti samþykki Alþingis.

Góðir ársfundargestir.

Það er ekki nýtt að upp komi ágreiningsefni á milli stjórnvalda og Alþýðusambandsins. Að mínu mati skiptir mestu að menn ræðist við, freisti þess að jafna ágreining sem leiði til niðurstöðu sem aðilar geti búið við. Ég mun í starfi mínu sem félagsmálaráðherra hafa þetta að leiðarljósi.